

رابطه اشتغال‌زایی ناشی از فعالیت‌های دامداری و ابعاد مختلف توسعه

روستایی در دهستان رستم‌آباد شمالی رودبار

ناصر رحمن نیا

دانشجوی دکتری جغرافیا برنامه‌ریزی آمایش کیفیت محیطی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری،

دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تهمینه دانیالی^۱

استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

سیمین ارمغان

استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۲/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۳/۲۵

چکیده

در سرزمین ایران و زندگی روستایی، دام همواره حائز اهمیت فراوان و نیز از ارکان اصلی اقتصادی به شمار می‌رفته است. دامداری در مجموع فعالیت‌های کشاورزی استان گیلان، جایگاه محقری را به خود اختصاص داده است، با این همه یار و یاور و معین ضروری کشاورزی به حساب می‌آید، یآوری که نیروی شخم و امکان حمل و نقل و کودی مؤثر را در اختیار کشاورزان قرار می‌دهد و گذشته از همه، در شمار بسیاری از بخش‌های کوهستانی، عمده‌ترین فعالیت‌ها و منبع اصلی درآمد محسوب می‌شود. سؤال اصلی مقاله حاضر این است که آیا اشتغال‌زایی ناشی از فعالیت‌های دامداری، توسعه روستایی را در ابعاد مختلف آن امکان‌پذیر می‌سازد؟ این پژوهش به طریق میدانی و کتابخانه‌ای انجام گرفته است. در روش میدانی از پرسشنامه، مصاحبه چهره به چهره، مشاهده و عکس بهره‌گیری شده است. نتایج مقاله نشان می‌دهد که ضریب همبستگی (R) بین دو متغیر جایگاه اقتصاد معیشتی مبتنی بر فعالیت‌های دامداری و توجیه‌پذیر بودن در توسعه روستایی ۰/۸۰ و ضریب تعیین‌کنندگی (R^2) ۰/۶۴ به دست آمدند یعنی ۶۴ درصد از تغییرات توسعه روستایی مبتنی بر توجیه‌پذیر بودن جایگاه اقتصاد معیشتی در آن است و ۳۶ درصد عوامل دیگر (تغییرهای غیرقابل کنترل) دخیل هستند از آنجایی که p. value برابر ۰/۰۰ شده است.

واژگان کلیدی: اشتغال‌زایی، دامداری، توسعه روستایی، دهستان رستم‌آباد شمالی.

مقدمه

یکی از ابعاد راهبرد توسعه ناحیه‌ای آن است که با برقراری توازن بیشتر و ایجاد نظام تقویت متقابل مکان‌های مرکزی، کارکرد شهر و روستا را یکپارچه کرد (Asayesh and Estelaji, 2015: 84). مطالعات جغرافیای کشاورزی برای هرگونه تغییر و دگرگونی در فعالیت‌های انسان خصوصاً در زمینه برنامه‌ریزی و اهداف توسعه ضروری می‌باشد (Estelaji and Shariat Panahi, 2013: 82). به لحاظ اهمیت پروتئین حیوانی در تغذیه انسان‌ها و با توجه به روند رشد جمعیت کشور که تعداد آن در سال ۱۳۸۵ حدود ۷۰ میلیون نفر برآورد می‌گردد، توجه به همین نیاز غذایی جمعیت، بسیار ضرورت دارد (Motiee Langroudi, 2004: 168).

شاخص‌های توسعه در واقع بیان آماری پدیده‌های منطقه ایست (Rezvani, 2005: 24). سه منبع اساسی که در توسعه اقتصاد روستایی نقش بسیار مهمی دارند عبارت‌اند از: زمین، آب، زندگی جانوری (Eftekhari et al., 2014: 307). توسعه روستایی به نوین‌سازی جامعه می‌پردازد و آن را از یک انزوای سنتی به جامعه‌ای تغییر می‌دهد که با اقتصاد ملی عجین شود (Azkia and Ghaffari, 2004: 21). در توسعه روستایی با تأکید بر الگوی توسعه پایدار درصد است تا به طور هم‌زمان به موضوع‌هایی مانند محیط زیست، زندگی، رفاه و بهزیستی انسان روستایی در تعامل با انسان، انسان با مصنوعاتش و انسان با محیطش توجه کند و پاسخی مناسب به فعالیت‌های اقتصادی و پیوند آن با رفاه اجتماعی ارائه دهد (Pourtaheri et al., 2011: 52). توسعه به عنوان افزایش توانمندی‌ها و بهبود شایستگی‌ها نیز تعریف شده است (Motavaseli, 2008: 40). عده‌ای از محققین ویژگی‌های زیر را در زمینه امر توسعه به ویژه در کشورهای جهان سوم به عنوان مفاهیم خاص توسعه می‌پذیرند:

- ۱- افزایش تولید کالا، خدمات و افزایش مصرف در یک سطح متعادل انجام گیرد.
- ۲- توسعه اقتصادی، لازم است رفاه اجتماعی برای همه مردم جامعه فراهم سازد، توسعه نباید تنها ثروت را افزایش دهد بلکه توسعه فرهنگی و اجتماعی جامعه را نیز سبب گردد.
- ۳- امر توسعه، موجب افزایش سرمایه‌گذاری در تعلیم و تربیت می‌شود، به تجربیات و آگاهی‌های مردم می‌افزاید، آگاهی‌های مردم و آموزش عمومی، آزادی‌های سیاسی را پاسداری می‌کند و این امر اساس همه پیشرفت‌های اجتماعی اقتصادی و فرهنگی محسوب می‌گردد.
- ۴- توسعه سبب می‌شود که همه مردم جامعه از کیفیت زندگی خود، در شهر و روستا، اظهار رضایت کنند. برخی از جغرافی‌دانان، جامعه شناسان و اقتصاددانان نیز تعاریف و مفاهیم گوناگونی از توسعه به دست می‌دهند که با توجه به شرایط خاص کشورهای در حال توسعه، تعبیر زیر از اهم آن‌هاست:
توسعه اساساً یک عملکرد انسانی است که در آن همه مردم جامعه به طور کامل بسیج می‌شوند، دور باطل فقر و مرض شکسته می‌شود، کیفیت زندگی همه مردم در همه نواحی جغرافیائی بهبود می‌یابد در همان حال، مفهوم تازه‌ای از روابط کشور با سایر کشورها در سطوح بین‌المللی مطرح می‌گردد.

توسعه، اساس کار جغرافیای کاربردی محسوب می‌شود و در جغرافیای کاربردی مراد از آن، توسعه بدون تخریب یا حداقل تخریب در برابر حداکثر سود جامعه است، واقعیت است که در گذشته، توسعه کشاورزی و صنعتی، مسائل مهمی را در محیط‌زیست انسان موجب شده است. افزایش میزان آلودگی هوا، آب، آلودگی خاک، بالا رفتن میزان امراض، به خطر افتادن سلامتی انسان و بالاخره افزایش شدید هزینه‌های رفاه اجتماعی، درمانی و بهداشتی نمونه‌های از آن است. به وجود آمدن این مسائل، بیانگر عدم مدیریت صحیح در اداره محیط‌زیست و بهره‌برداری نامعقول از اکوسیستم‌های طبیعی می‌باشد.

گفتنی است که در کشورهای درحال توسعه، مسائل محیط‌زیست، در نتیجه فقدان توسعه لازم و یا توسعه بطئی به وجود آمده است. امروزه در کشورهای درحال توسعه، صدها میلیون انسان، از نخستین نیازهای بشری مثل غذای کافی، مسکن، لباس و سلامتی بی‌بهره‌اند و صدها میلیون نفر نیز به تعلیم و تربیت و اشتغال دائمی راهی ندارند. تخریب جنگل‌ها، کاهش حاصلخیزی خاک، کاهش تولیدات در نتیجه آفات، سوء تغذیه و کم غذایی مردم، سبب افزایش فشار روی اکوسیستم‌های ضعیف می‌گردد، ضعف و شکنندگی این اکوسیستم‌ها، خود ناشی از عدم توسعه لازم جامعه، بهره‌گیری بیش از حد و مصرف نامعقول می‌باشد که به سرعت ضعف و منابع طبیعی را فراهم می‌سازد. تاکنون، همه شاخه‌های دانش بشری، هر یک به نحوی عامل توسعه را مورد سنجش و ارزیابی قرار داده‌اند اما تنها توانسته‌اند گوشه‌هایی از واقعیت‌ها را نشان دهند، در این میان شاید تنها شاخه‌ای از علوم که می‌تواند در مفهوم توسعه با توجه به رابطه انسان و طبیعت داوری کند دانش جغرافیا باشد. چراکه در جغرافیا، هم محیط‌های طبیعی مطالعه می‌شود و هم عکس‌العمل‌های محیط اجتماعی بررسی می‌گردد. از این رو، اغلب جغرافی‌دانان در شناخت میزان توسعه نواحی، از معیارهای جغرافیایی مدد می‌گیرند. زیرا به‌کارگیری معیارهای جغرافیایی، ما را از اثرات زیان‌بار تکنولوژی ناسازگار در محیط‌زیست آگاه می‌سازد و هم از اتلاف منابع طبیعی و انسانی محیط زندگی مان جلوگیری می‌کند. شاید برای اولین بار، عنوان توسعه جغرافیایی در برابر توسعه اقتصادی، توسعه اجتماعی و فرهنگی به وسیله هارولد وود استاد جغرافیا در دانشگاه مک‌مستر کانادا مطرح شده است. این محقق در مقاله جالب توجه خود تحت عنوان مفهوم جغرافیایی توسعه، با توجه به کارکردهای جغرافیای کاربردی، ابعاد توسعه و سطوح مختلف آن را با معیارهای جغرافیایی تعیین می‌کند.

رویکرد نظری

دامداری سنتی، بر مبنای تعریف امور سنتی، دامداری سنتی به فعالیتی گفته می‌شود که طی آن دامداران بر اساس تجارب تاریخی خود و به‌طور عمده به منظور تأمین گوشت و لبنیات مصرفی و در بعضی موارد تجاری به آن می‌پردازند و در فعالیت خود عموماً در اندازه محدود و غیرمستمری از دانش و تکنولوژی جدید استفاده می‌کنند. این نوع دامداری اکثراً در نقاط روستایی و مکمل کشاورزی انجام می‌گیرد و دامدار روستایی بخشی از اوقات کاری خویش را به نگهداری دام می‌پردازد و فرآورده‌های آن را در درجه نخست در تکمیل نیازهای خانواده مصرف و در صورت وجود مازاد به بازار عرضه می‌کند (Hosseini Abri, 2001: 232). فعالیت دامداری در ایران به ۳ شکل ایلی

(کوچنده)، روستایی و صنعتی یا نوین انجام می‌گیرد. دامداری روستایی در آبادی‌ها و نقاط روستایی ایران متداول است، به این صورت که خانواده در محدوده وضع مالی و وسعت اراضی زراعی خود با تأمین مقداری علوفه اعم از مرتعی و دست کاشت و پس چر زراعی اقدام به نگهداری تعدادی دام و طیور می‌کند. دام روستایی معمولاً در طول روز در مرتع و مزارع اطراف می‌چرد و شب هنگام باز می‌گردد. در فصل زمستان روستائیان دام خود را در آغل نگهداری کرده و در درجه اول با علف‌های خشک آن‌ها را سیر می‌کنند (Hosseini Abri, 2006: 235).

«موتیزوا- مانگیزا» مسئول برنامه‌ریزی و هماهنگی unchs در گزارش جدید خود، دیدگاه‌های سابق در مورد شهر و روستا را به دیدگاه‌های طرفدار شهر و دیدگاه‌های ضد شهر تقسیم می‌کند به عقیده‌ی (موتیزوا- مانگیزا): این گزارش‌ها زیربنای مداخله و سیاست توسعه را تشکیل داده که در نتیجه بر نواحی شهری و روستایی هر دو تأثیر داشته است. هرچند او چنین استدلال می‌کند که ایجاد پیوندهای شهر- روستا توان قابل‌توجهی را برای توسعه‌ی تمامی پیوستار روستا- شهری فراهم می‌آورد. او اهمیت این راهکار معقول را با اشاره به جایگاه آن در دستور جلسه زیستگاه، کنفرانس HabitsII که در سال ۱۹۹۶ توسط unchs در استانبول ترتیب داده شد، روشن می‌سازد.

الف) ترغیب توسعه‌ی پایدار محل‌های سکونت روستایی و کاهش مهاجرت روستا به شهر.

ب) ترغیب بهره‌برداری از تکنولوژی‌های جدید و بهتر و شیوه‌های مرسوم و مناسب در توسعه محل‌های سکونت روستایی.

ج) تعیین سیاست‌ها برای مدیریت و توسعه منطقه‌ای پایدار.

د) تحکیم توسعه پایدار و فرصت‌های اشتغال در مناطق روستایی فقیر.

ر) برگزیدن یک راهکار تلفیقی برای کمک به توسعه‌ی شهری- روستایی متقابل و به طور متقابل پشتیبان. (Habitat 1999, quoted in Motizawa-Mangiza, 1999).

به عقیده موتیزوا- مانگیزا، نیل به اهداف، موارد زیر را ضروری می‌سازد:

۱. تحکیم پیوندهای شهری و روستایی عمدتاً از طریق بهبود امکانات عرضه به بازار حمل و نقل و ارتباطات.
۲. بهبود برخی اجزای تأسیسات زیر بنایی که برای رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال (هم کشاورزی و هم غیر کشاورزی در نواحی) سکونت شهری کوچک و خود نواحی روستایی، ضروری هستند؛ در حالی که پیوندهای شهر و روستا را تحکیم می‌بخشند. به ویژه جاده‌ها، برق و آب.
۳. فراهم کردن خدمات خصوصی و عمومی که معمولاً با شهرها همراه هستند برای جمعیت‌های روستایی.
۴. تحکیم حکومت خرده ملی در سطح منطقه‌ای، محلی- روستایی و منطقه‌ای- شهر. (Motizawa and Mangiza, 1999, 8).

۲. سابقه توجه انسان به پرورش و نگهداری حیوانات گوناگون در ایران و در نهایت ظهور اولین معیشت‌های کشاورزی و دامداری، چندان دقیق و مشخص نیست و اولین نشانه‌های آن حدود ۹۰۰۰ سال (ق، م) بوده است با این حال تا ۱۵۰۰ سال (ق، م) که هجوم اقوام آریایی به ایران شروع شده معیشت کشاورزی و دام‌پروری به مقیاس

کوچک در بیشتر نواحی مساعد کشور وجود داشته است (Asayesh and Fallahtabar, 2013: 11). ۳. در آفریقا (تولید در سطح حداقل معیشت) یک پشتیبان مهم برای ساکنان شهری و روستایی است. (Kenneth Lynch, 1999: 99). ۴. بوشه نقاش، در تابلوهای خود، زنان شبان را به هیئت بانوانی مشخص و رمه گوسفندان را در آینده‌ای از خوش‌بینی و جوی از شادمانی، به صورتی پاکیزه و آراسته به تصویر می‌کشد (Jean-Bernard Sharia, 1988: 10). ۵- عامل نوع معیشت در طبقه‌بندی مسکن روستایی تأثیر دارد و دهات متکی به زراعت یا دام‌پروری، مهم‌ترین طبقه دهات واقعی کشور محسوب می‌شوند. نوع معیشت دام‌پروری، موجب ظهور دهاتی با نقش اولیه دام‌پروری می‌شود- (Hosseini Abri, 2004: 40).

هارولد وود، در تعیین معیارهای جغرافیائی توسعه، به چند عامل از جمله عدالت اجتماعی، تکنولوژی مهار شده، کنترل آلودگی‌های محیط‌زیست، سلامتی و رفاه اجتماعی جامعه، کیفیت زندگی، تهیه سرمایه لازم جهت مناطق کم توسعه بد انسان که در جغرافیای کاربردی مورد بحث است تکیه می‌کند: ۱- نیازهای انسان به ادامه حیات: غذا، سوخت، تأمین لباس، تهیه مسکن، نیاز به زمین، اشتغال، خرید لوازم ضروری، راحتی در جابجایی در شهرها در حرکت‌های روزانه. ۲- شبکه‌های ارتباطی: شبکه‌های منظم حمل‌ونقل و خدمات پستی، مبادله سریع کالا، لوله‌کشی آب، حمل آسان مواد سوختی از منبع تا واحدهای مسکونی، حمل کارگران و شاغلین به کار یا خریداران به مقصد، آگاهی از نابرابری در نواحی داخلی کشور، استان و تهیه سرمایه لازم جهت مناطق کم توسعه کشور.

۳- همراهی با محیط‌زیست: ابعاد جغرافیایی توسعه، استفاده منطقی انسان را از محیط طبیعی بررسی می‌کند. در حقیقت، زمانی جامعه انسانی توسعه نیافته گفته می‌شود که جامعه نتواند عاقلانه از منابع طبیعی و هوا بهره‌برداری کند. آلودگی هوا، آب، خاک و آلودگی صوتی، میزان توسعه را نمی‌رساند بلکه کیفیت بهره‌گیری غیرمنطقی جامعه و تکنولوژی ناسازگار آن را نشان می‌دهد. کنترل فرسایش خاک و حفاظت از منابع طبیعی، معدنی و کنترل انواع آلودگی‌ها در جهت تأمین رفاه اجتماعی و سلامتی جامعه بخشی از توسعه جغرافیایی را تعیین می‌کند.

۴- کیفیت زندگی: میزان بهره‌گیری مردم از پارک‌های ملی، سواحل زیبا، میزان هزینه سرانه گذران اوقات فراغت و بالاخره شرایط و امکانات بهره‌مندی طبقات جامعه از مکان‌ها و وسایل گذران اوقات فراغت ۵- احساسات مشترک: میزان احساسات مشترک ساکنین یک ناحیه نسبت به ارزش‌های ناحیه‌ای.

هارولد وود، معیارهای جغرافیایی را در سیر قهقرای توسعه نیز بکار می‌گیرد و نشانه‌های آن را به شرح زیر بیان می‌دارد:

الف: مواد وارداتی جانشین موادی می‌شود که می‌توان آن را در محدوده ناحیه یا کشور تهیه کرد.

ب: بازده خاک به علل گوناگون کاهش می‌یابد.

ج: میزان آلودگی هوا، آلودگی آب و آلودگی صوتی از معیارهای تعیین شده تجاوز می‌کند.

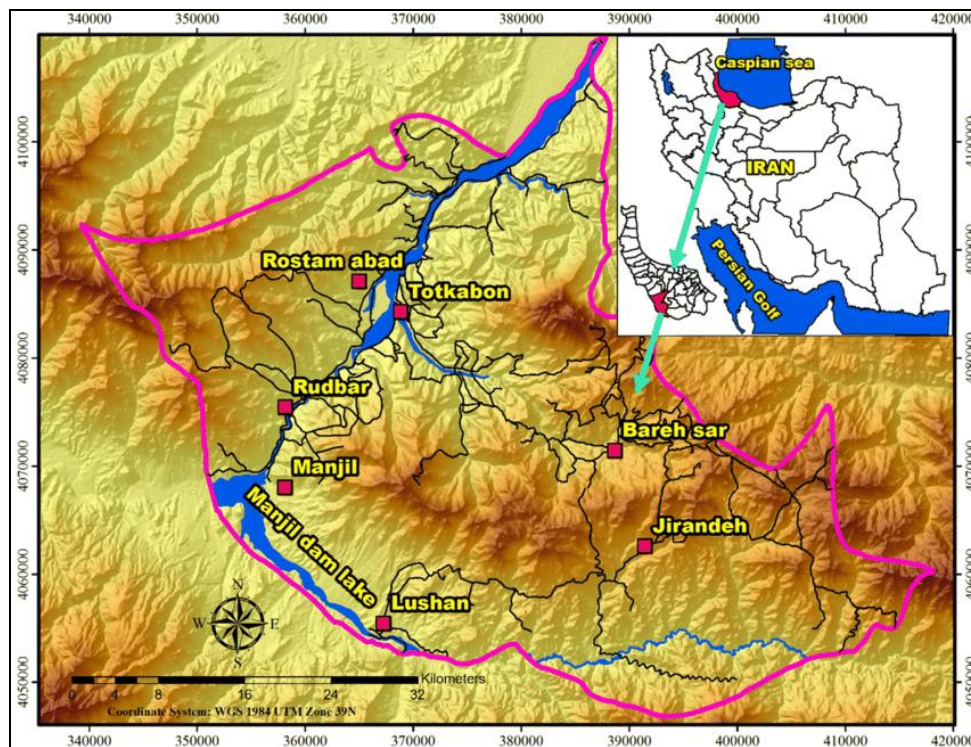
در نتیجه، سلامتی انسان در معرض تهدید قرار می‌گیرد.

د: زیبایی‌های طبیعی در نتیجه استفاده غیرمعقول و نسنجیده به تدریج نابود می‌شود.

هـ: کشور در جهت تهیه ارز خارجی و یا سود بیشتر، منابع طبیعی را حریصانه مورد بهره‌برداری قرار می‌دهد. (Shakouie quoted eographical Review).

معرفی منطقه مورد مطالعه

دهستان رستم‌آباد شمالی در شهرستان رودبار در بخش مرکزی آن در یک ناحیه کوهپایه‌ای بین $۲۵^{\circ} ۴۹'$ و $۳۶'$ ۴۹° طول شرقی $۵۷^{\circ} ۳۶'$ و $۲^{\circ} ۳۷'$ عرض شمالی قرار دارد. دهستان رستم‌آباد شمالی در محدوده کوهپایه‌ای رشته کوه تالش قرار دارد.

نقشه ۱: موقعیت رستم آباد

<https://www.researchgate.net/>

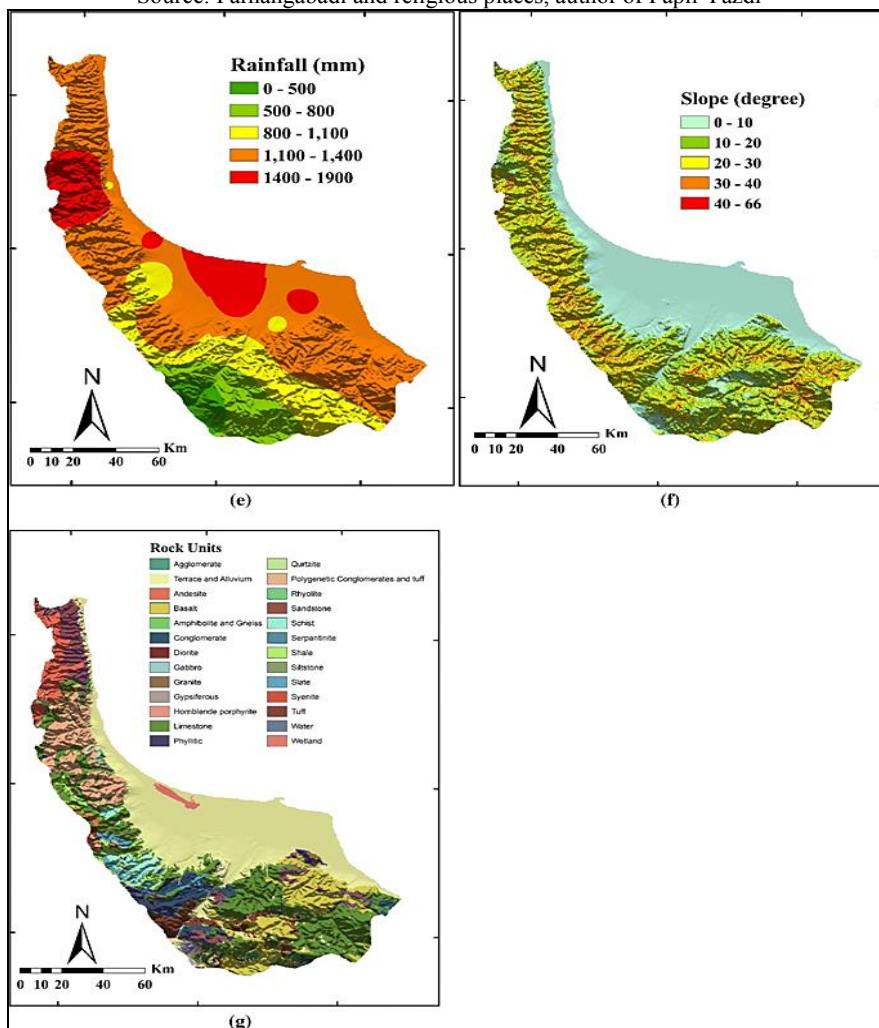
این دهستان ۹۲ کیلومتر مربع وسعت دارد و با شهرستان رشت در شمال و شهرستان شفت در غرب و رستم‌آباد مرکزی در جنوب، جلگه سفید رود در شرق هم مرز می‌باشد. بر اساس آخرین تقسیمات اداری، سیاسی، شهرستان رودبار، این دهستان دارای ۲۰ روستا می‌باشد که از این تعداد ۱۵ روستا اداری سکنه و ۵ روستا خالی از سکنه می‌باشد.

جدول ۱: مختصات جغرافیایی دهستان رستم‌آباد شمالی به تفکیک روستاها (۱۳۹۸)

محدوده	طول جغرافیایی		عرض جغرافیایی		ارتفاع متر
	دقیقه	درجه	دقیقه	درجه	
شهرستان رودبار	۵ تا ۱۱	۴۹ تا ۵۰	۳۳ تا ۷	۳۶ تا ۳۷	
دهستان رستم‌آباد شمالی	تا ۲۵	تا ۴۹	۵۷	تا ۳۶	
	۳۶	۴۹	۲	۳۷	
اسکلک	۳۴	تا ۴۹	۰	۳۷	۲۵۰ تا ۱۰۰
	۳۵	۴۹			

توسه رود	۲۵	۴۹	۲	۳۷	۴۰۲
چوبتراش محله	۳۴	۴۹	۱	۳۷	۲۴۸
خولک	۲۹	۴۹		۳۷	۱۰۰
سیاه رود پشته	۳۳	تا ۴۹	۵۹	۳۶	۱۴۰ تا ۱۵۰
	۳۴	۴۹			
رشته رود	۳۷	۴۹	۰	۳۷	۴۶۰
هرکیان	۳۲	۴۹	۵۹	۳۶	۲۲۰
مازیان	۳۱	۴۹	۵۸	۳۶	۴۰۰
پیرسرا	۳۱	۴۹	۵۷	۳۶	۴۲۰
کهنه وانسرا	۳۲	۴۹	۵۸	۳۶	۳۰۰
کلاشم	۳۱	۴۹	۵۹	۳۶	۴۲۰
دیزکوه	۳۵	تا ۴۹	۰	تا ۳۷	۲۰۰
	۳۶	۴۹	۱	۳۷	۱۰۰
کوله کش	۳۱	۴۹	۵۷	۳۶	۳۵۰

Source: Farhangabadi and religious places, author of Papli Yazdi

نقشه ۲: مشخصات جغرافیایی استان گیلان

نقشه ۱: جایگاه محدوده مورد مطالعه در سطح کشور. /Source: <https://link.springer.com>

طبق نقشه زمین‌شناسی، دهستان رستم‌آباد شمالی دارای گِل سنگ و فورش سنگ، با شیل‌های خاکستری تا سیاه با آثار دو کفه‌ای‌ها و آمونیت‌ها است. واژه گِل‌سنگ جهت نام‌گذاری سنگ‌هایی است که دارای حدود ۵۰ درصد سیلیت و ۵۰ درصد رس هستند (جزو سنگ‌های رسوبی هستند) طبقه‌بندی گِل‌سنگ‌ها بر مبنای بافت و ساخت آن-هاست. گِل‌سنگ جزو سنگ‌های آواری رسوبی دانه‌ریز محسوب می‌شوند (با چشم غیر مسلح رؤیت مقدور نیست).

فورش‌سنگ هم، همان خانواده سنگ‌های رسوبی آواری دانه‌ریز با ماسه بیشتر است.

دهستان رستم‌آباد شمالی را می‌توان از نظر توپوگرافی به قسمت‌های زیر تقسیم کرد:

۱- ارتفاع ۲۰۰-۱۰۰ متر: این محدوده از شمالی‌ترین نقطه دهستان در قسمتی از دیزکوه شروع و شامل قلعه کول، خولک، قسمتی از اسکلك، سیاه‌رود پشته است.

۲- ارتفاع ۳۰۰-۲۰۰ متر: این زون ارتفاعی قسمتی از دیزکوه، هرکیان، چوبتراش محله، قسمتی از اسکلك را شامل می‌شود.

۳- ارتفاع ۴۰۰-۳۰۰ متر: شامل روستای کوله‌کش، کهنه وان سرا

۴- ارتفاع ۵۰۰-۴۰۰ متر شامل مازیان، پیرسرا، کلاشم، توسه رود، رشته رود. از ارتفاع بیش از ۸۰۰ متر بیلاق‌های دهستان را شامل می‌شود که از قدیم‌الایام تاکنون محل سکونت دامداران در فصل گرما بوده است و شامل بیلاق‌هایی از محدوده سیاسی شفت و زنجان می‌باشد و عبارت‌اند از: سلان سر، دی یر، ونی، کرما خونی، دوگاهه کوه، گرداب، اسلار، خرکَش و .....

این نقاط خالی از جنگل است و به عنوان مرتع تا قبل از اجرای طرح خروج دام از جنگل تماماً تحت نفوذ دامداران بوده ولی هم اکنون قسمت‌هایی را سازمان جنگل‌ها محدود کرده است. آب و هوای ناحیه (گیلان) از نوع نیمه مداری مرطوب است. جریان‌های هوایی بخشی شمالی که سرشار از رطوبت دریای مازندران است، در تمامت سال ریزش فراوانی به همراه دارد که در فصل پاییز به حداکثر می‌رسد. این میزان ریزش باران بین ۱۰۰۰ تا ۲۰۰۰ میلی‌متر در جلگه گیلان و در بخش بزرگی از کوه‌ها تغییر می‌کند. میزان‌های یاد شده به سمت جنوب تقلیل می‌یابد و در کوه‌های عمارلو (۵۰۰ تا ۶۰۰ میلی‌متر) و در دره سفیدرود (رودبار ۳۳۴ میلی‌متر) به حداقل خود می‌رسد. این آب‌وهوای مرطوب که در زمستان‌ها اندکی ملایم‌تر از نواحی داخلی ایران و در تابستان‌ها به نحو محسوسی گرم است، امکان گسترش شاداب‌ترین جنگل‌ها را در سراسر ایران فراهم آورده است (Pourfikouhi, 2004: 1-2).

دهستان رستم‌آباد شمالی که در کوهپایه‌های قوس کوهستانی بخش شمال غربی سلسله البرز یعنی رشته‌کوه‌های تالش قرار گرفته دارای خصوصیات مذکور می‌باشد و به عنوان یک خرده ناحیه در سطح شهرستان و استان به دلیل ویژگی‌های متفاوت و تقسیم‌بندی خاص طبیعی عناصر اقلیمی آن تحت تأثیر ویژگی‌های طبیعی قرار می‌گیرد.

۱- اقلیم:

۲- به منظور بررسی وضعیت اقلیمی دهستان رستم‌آباد شمالی در این قسمت تلاش شده است تا مؤلفه‌های کليماتولوژی از قبیل بارندگی، دما، رطوبت، روزهای یخبندان، ساعات آفتابی و باد مورد بررسی قرار بگیرند. لذا با

توجه به نزدیکی ایستگاه سینوپتیک رشت به محدوده مورد تحقیق از اطلاعات و داده‌های این ایستگاه جهت مطالعه وضعیت اقلیمی محدوده مورد تحقیق استفاده شده است.

جدول ۲: مشخصات ایستگاه سینوپتیک رشت

نام ایستگاه	نوع ایستگاه	سال تأسیس	ارتفاع از سطح دریا	طول جغرافیایی	عرض جغرافیایی
رشت	سینوپتیک	۱۳۳۵	-۸/۶	۴۹۳۹	۳۷۱۲

Source: Meteorological Organization of the country

بارندگی:

بر اساس اعلام سازمان هواشناسی کشور، مجموع بارندگی ماهیانه ثبت شده در ایستگاه سینوپتیک رشت از ابتدای سال ۱۳۷۱ لغایت ۱۳۹۶ به قرار ذیل می‌باشد.

جدول ۳: معدل ۲۷ ساله بارندگی ماهیانه ایستگاه سینوپتیک رشت (۱۳۷۱ تا ۱۳۹۶)

بلند مدت	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	ماه
long time	Apr	May	Jun	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec	Jan	Feb	Mar	Year
۱۳۱۳/۶	۷۵/۰	۴۹/۴	۳۲/۷	۵۴/۸	۴۳/۰	۱۵۲/۳	۱۹۷/۵	۲۰۴/۷	۱۷۴/۷	۱۰۸/۷	۱۳۳/۹	۸۶/۹	mean

Source: Guilan Meteorological Organization (March 1997)

در زمینه طبقه‌بندی اقلیمی، تلاش‌های زیادی شده است ولی هیچ‌یک را نمی‌توان ایده آل دانست. طبقه‌بندی اقلیمی در برخی از روش‌ها توسط فرمول و در برخی دیگر توسط نمودار صورت می‌گیرد. روش دومارتن که بر اساس فرمول یا رابطه تجربی استوار است محدوده اقلیمی وسیع‌تری را معرفی می‌کند. بر این اساس ۷ نوع اقلیم قابل تشخیص است که از اقلیم خشک تا اقلیم بسیار مرطوب را شامل می‌شود و از طرفی نسبت به سایر روش‌ها از سادگی بیشتری برخوردار است و لذا در این تحقیق از این روش استفاده شده است. دومارتن بین درجه حرارت و مقدار رطوبت تجربی زیرا را پیدا کرد.

$$I = \frac{P}{T + 10}$$

که در آن

I = ضریب خشکی

T = درجه حرارت سالانه (سانتی‌گراد)

P = متوسط بارندگی سالانه (میلی‌متر)

مطابق آمار بلندمدت ۲۷ ساله ایستگاه سینوپتیک رشت، متوسط درجه حرارت سالانه ۱۶/۶ درجه سانتی‌گراد و متوسط بارندگی سالانه ۱۳۱۳/۶ میلی‌متر ثبت شده است که بر این اساس

$$I = \frac{1313.6}{16.6 + 10} = 49.38$$

منطقه مورد مطالعه در محدوده اقلیم نزدیک به خیلی مرطوب قرار دارد.

آب در طبیعت به صورت‌های مختلف وجود دارد که به طور کلی می‌توان آن را به دودسته تقسیم کرد:

آب‌های سطحی و آب‌های زیرزمینی.

آب‌های سطحی از آن مقدار آب باران تشکیل می‌شود که خاک قادر به جذب آن‌ها نیست و یا پس از نفوذ در زمین به صورت چشمه‌سارها و امثال آن، از زمین خارج می‌شود و جویبارها و رودها و غیره را ایجاد می‌کند. آب‌های سطحی به دو دسته آب‌های سطحی جاری و آب‌های سطحی راکد تقسیم می‌شوند. قسمتی از آب حاصل از بارندگی در سطح کره زمین به داخل زمین نفوذ می‌کند. این آب نفوذی سرانجام به طبقه غیرقابل نفوذ برخورد می‌کند و در آنجا جمع می‌شود و آب زیرزمینی را تشکیل می‌دهد (Kordvani, 2002: 40 and 39).

منابع آب دهستان رستم‌آباد شمالی به دو دسته آب‌های سطحی و آب‌های زیرزمینی تقسیم می‌شوند.

الف: آب‌های سطحی:

عمده‌ترین منابع آبی در جریان دهستان رستم‌آباد شمالی، سفیدرود است که در مسیر خود از جنوب به شمال که تمام ضلع شرقی دهستان را در برمی‌گیرد، مزارع مسیر را مشروب می‌کند و آب مطمئنی برای زارعین می‌باشد، رودخانه دائمی سیاه رود که از ییلاق دی یر (Dyiar) سرچشمه می‌گیرد و از غرب به شرق در ضلع جنوبی سیاهرود پشته جریان دارد و آب مطمئنی برای روستاهای سیاهرود پشته و هرکیان، خولک و رشته رود می‌باشد دو رودخانه فصلی تاریک رود که از چشمه سر، سرچشمه می‌گیرد در فصل زراعت با جمع شدن آب دره‌ها و چشمه‌ها در بستر آن دو هکتار از مزارع برنج را در اسکلک مشروب می‌کند و تابستان‌ها دارای آب بسیار اندک ولی در پائیز و زمستان و اوایل بهار در نتیجه باران و آب شدن برف‌ها تا ارتفاع ۲ متر طغیان می‌کند، علت خشک شدن این رودخانه قدیمی و همیشه پر آب در گذشته، عبور تونل آب بر فومن از حوضچه آب زیرزمینی این رودخانه است. رودخانه فصلی دیگر آنیز گورا که در ضلع جنوبی دیزکوه و توسه رود و در شمال اسکلک و چوبتراش محله قرار دارد، از جاری شدن آب دره‌ها و چشمه‌ها در آن به وجود آمده و در مسیر خود ۴ هکتار از مزارع دیزکوه و توسه رود را مشروب می‌کند در تابستان‌ها به حداقل ولی در پائیز و زمستان و اوایل بهار در نتیجه طغیان، ارتفاع آب تا یک متر بالا می‌آید.

منابع آب‌های زیرزمینی

منابع آب‌های زیرزمینی در این محدوده دره‌ای بوده و در مجاورت رودخانه‌ها در مناطقی که شیب شکسته می‌شود تشکیل می‌شود. عمق برخورد به آب زیرزمینی در این محدوده زیاد نبوده به طوری که در حواشی رودخانه‌ها کمتر از یک متر و در دامنه ارتفاعات بر روی مخروط افکنه‌های کوچک و رسوبات حدود ۲۰ متر می‌باشد.

پوشش گیاهی

تپه‌های کوهپایه‌ای و بخش زیرین کوه‌ها تا ارتفاع ۶۰۰ تا ۸۰۰ متری از سطح دریا، قلمرو زمستانی دامداران است و قشلاق نامیده می‌شود.

چراگاه‌های قشلاقی کاملاً جنگلی هستند. جنگل «هیرکانی» ویژه دامنه‌های کوه‌ها و متشکل از گونه‌های بسیار متنوع گیاهی، یک مفرش علفی با تراکم نابرابر و برگه‌ای فراوان درختان است که دست‌کم پیش از آنکه در فصل پائیز

دستخوش خزان شود در اختیار دام‌ها قرار می‌گیرد. و از این جهت مورد کمال علاقه دامداران است. (Pourfikouhi, 2004: 32).

دهستان رستم‌آباد شمالی که در قوس کوهستانی شمال غربی رشته‌کوه‌های تالش بصورت کوهپایه از شمال غرب به جنوب غرب کشیده شده است دارای پوشش گیاهی جنگلی متراکم می‌باشد که با افزایش ارتفاع نوع پوشش گیاهی تغییر می‌یابد و تراکم آن متفاوت است. به طوری که در ارتفاعات بیش از ۸۰۰ متر پوشش جنگلی متراکم جای خود را به مراتع می‌دهد. در قسمت جنگلی متراکم آن درختان پهن‌برگ شامل گونه‌های راش، بلوط، ملج، افرا، کوف، ممرز، انجیری، آزاد، توسکا، لیلکی، آلوچه وحشی، روناس (بندرت در مناطق بیلاقی) از رشد خوبی برخوردارند دامداران محدوده مورد مطالعه در مهر ماه هر سال برگ درختان بلوط و انجیری را در دسته‌هایی برای خوراک زمستانی بره‌های تازه زائیده شده که توانایی گردش در طبیعت را ندارند جمع‌آوری کرده آن‌ها را در جانی مناسب در تنه درختان به ارتفاع بیش از ۲ متر از سطح زمین ذخیره می‌کنند و در موقع نیاز مورد استفاده قرار می‌دهند. طبق مصاحبه‌هایی که به عمل آمده برگ درخت کوف، دانه بلوط، پيله لیلکی، به‌اندازه کنسانتره برای دام مفید است و موجبات بازدهی خیلی خوبی را فراهم می‌کند و مورد علاقه دام‌ها می‌باشد.

ازجمله گیاهان که در فواصل درختان و درختچه‌ها در این محدوده علوفه‌های دامی رشد بسیار خوبی دارد، شت‌واش، یونجه، بنفشه، پامچال، مونه (که نوع قدیمی آن بسیار مرغوب ولی نوع جدید آن کیفیت کمتری دارد) شلاش، زرگنت، (بسیار کم است) ولی خیلی ارزش غذایی خوبی دارد، لالشک، سیاه‌واش، نوع خاص از گیاه که بصورت شبکه ای تنیده می‌شود و در زبان محلی به آن بُر می‌گویند در زمستان که زمین پوشیده از برف است، برف روی این گیاه توسط دامدار با پارو، برف‌روبی می‌گردد و مورد استفاده دام‌ها قرار می‌گیرد.

در سراسر ضلع شرقی دهستان درختان سوزنی‌برگ کاج در دهه ۱۳۴۰ کاشت شده که هم اکنون مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد. در باغات دهستان درختان کهنسال گردو و نیز صنوبر وجود دارد و اخیراً عده‌ای از روستائیان اقدام به کاشت آلوچه و مرکبات نموده‌اند که رضایت دارند در جلگه سفیدرود و در قسمتی‌هایی از دره‌ها و امتداد رودخانه دائمی سیاهرود و رودخانه‌های فصلی آیزگورا در اسکلک و دیزکوه و تاریک رود در اسکلک زمین‌هایی تحت پوشش برنجزارها قرار دارد که پس از برداشت برنج عده‌ای از صاحبان مزارع بخصوص دامداران زارع به کشت دوم جو یا شبدر برای مکمل غذای دام اقدام می‌نمایند. مزارعی که تحت پوشش کشت دوم قرار نمی‌گیرند، به دلیل اینکه علف بستر سفیدرود کمی شور می‌باشد مورد کمال علاقه دام‌هاست. گیاهان باغی دهستان شامل لوبیا، سیر، پیاز، خیار، بادامجان، گوجه‌فرنگی، انواع سبزی، ترب، در حد نیاز معیشتی می‌باشد.

ویژگی‌های جمعیتی و اجتماعی

در بین مسائل مربوط به جمعیت، توزیع و تراکم جمعیت نه تنها به خاطر این که در سایر خصوصیات جمعیت تأثیر می‌گذارد. بلکه از جهت وابستگی مهمی که به‌کل ویژگی‌های محدوده مورد مطالعه دارد، در درجه اول اهمیت قرار گرفته است. بنابراین مطالعه الگوی توزیع و تراکم جمعیت اساسی‌ترین نکته در درک جغرافیایی هر مکان است تا

مشخص شود که انسان چگونه در متن محیط طبیعی پخش شده و خصوصیات اقتصادی، فرهنگی، تاریخی آن محدوده چه کیفیتی را دارا است.

جدول ۴: جمعیت و خانوار دهستان رستم‌آباد شمالی طبق سرشماری سال ۱۳۹۵

ردیف	نام آبادی	وضعیت	خانوار	مرد و زن	مرد	زن
۱	اسکلک	دارای سکنه (بالای سه خانوار)	۲۲۵	۷۰۷	۳۳۵	۳۷۲
۲	بیجارپشته	خالی از سکنه	۰	۰	۰	۰
۳	پیرسرا	دارای سکنه (بالای سه خانوار)	۵	۱۷	۷	۱۰
۴	توسستان	خالی از سکنه	۰	۰	۰	۰
۵	نوسه رود	دارای سکنه (بالای سه خانوار)	۳۹	۱۰۷	۵۵	۵۲
۶	جورچشمه	خالی از سکنه	۰	۰	۰	۰
۷	چارمان	دارای سکنه (بالای سه خانوار)	۱۸	۵۶	۲۸	۲۸
۸	چوب تراش محله	دارای سکنه (بالای سه خانوار)	۱۲	۳۸	۱۸	۲۰
۹	خولک	دارای سکنه (بالای سه خانوار)	۱۹	۴۵	۲۵	۲۰
۱۰	دیزکوه	دارای سکنه (بالای سه خانوار)	۱۹۰	۵۶۷	۲۸۶	۲۸۱
۱۱	رشت رود	دارای سکنه (بالای سه خانوار)	۸۰	۲۳۶	۱۲۳	۱۱۳
۱۲	سیاهرودپشته	دارای سکنه (بالای سه خانوار)	۶۳	۱۷۴	۸۴	۹۰
۱۳	قلعه کول	دارای سکنه (بالای سه خانوار)	۲۱	۵۲	۲۹	۲۳
۱۴	کوله کش	دارای سکنه (بالای سه خانوار)	۵۶	۱۷۴	۹۰	۸۴
۱۵	کلاشم	دارای سکنه (بالای سه خانوار)				
۱۶	کهنه وانسرا	دارای سکنه (بالای سه خانوار)	۵	۱۳	۷	۶
۱۷	گزرکری	خالی از سکنه	۰	۰	۰	۰
۱۸	مازیان	دارای سکنه (بالای سه خانوار)	۲۱	۵۵	۲۴	۳۱
۱۹	هرکیان	دارای سکنه (بالای سه خانوار)	۸۱	۲۳۳	۱۱۹	۱۱۴
۲۰	هزارمرز	خالی از سکنه	۰	۰	۰	۰
	جمع		۸۳۶	۲۴۷۸	۱۲۳۳	۱۲۴۵

Source: Guilan Management and Planning Organization (2019)

آمار تعداد خانوارهای دهستان رستم‌آباد شمالی نشان می‌دهد که از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ افزایش یافته که عواملی چون ازدواج جوانان، بازگشت بعضی از خانواده‌هایی که به خارج روستا مهاجرت کرده بودند، مهاجرپذیری و ایجاد امکانات رفاهی بخصوص گاز و اینترنت دخالت داشته‌اند و نیز اضافه شدن روستای قلعه کول و افزایش روستاهای دهستان از ۱۹ به ۲۰ روستا میزان رشد منفی خانوارها در بین ۷۵ تا ۷/۱٫۸۵ درصد و میزان رشد مثبت خانوارها در بین سال‌های ۸۵ تا ۹۵، ۱۱/۰۳ درصد می‌باشد. تعداد خانوارها در سال ۸۵ نسبت به سال ۱۳۷۵، ۵۸ خانوار کاهش داشته اما این نسبت در سال ۱۳۹۵ به ۷۸٫۸۵ خانوار افزایش داشته است. تعداد جمعیت دهستان رستم‌آباد شمالی طبق جدول و نمودار آن در سال ۱۳۷۵، ۳۸۸۲ و سال ۱۳۸۵، ۲۷۹۳ و سال ۱۳۹۵، ۲۴۷۸ نفر می‌باشد.

جدول شماره ۵: تعداد جمعیت و تعداد خانوار دهستان رستم‌آباد شمالی با تغییرات آن‌ها در سال‌های ۷۵-۸۵-۹۵

سال	تعداد جمعیت	تعداد خانوار	درصد رشد خانوار
۱۳۷۵	۳۸۸۲	۸۱۶	-
۱۳۸۵	۲۷۹۳	۷۵۸	-
۱۳۹۵	۲۴۷۸	۸۳۶	
تغییرات ۷۵-۸۵	-۱۰۸۹	-۵۸	-۷/۱
تغییرات ۹۵-۸۵	-۳۱۵	۷۸+	+۱۱/۳

Source: Gilan Provincial Planning Deputy (2019)

توضیح جمعیتی محدوده مورد مطالعه از مشاغل آن تبعیت می‌کند، به این ترتیب که: ۲۵/۱۱ درصد خانوارها، دامدار هستند و در دامنه‌ها و ارتفاعات بیش از ۱۰۰ متر جهت تداوم دامداری سکونت دارند. خانوارهایی به دلیل وقوع زلزله سال ۶۹ و اجرای طرح خروج دام از جنگل، همچنین عبور خط انتقال نیرو، حاشیه جاده رشت- تهران را محل سکونت اختیار کرده‌اند. خانوارهایی که هم دامدار و هم زارع و هم در بخش خدمات مشغول هستند در نقاط مختلف دهستان، یعنی مکان‌های قدیمی و در حاشیه جاده رشت- تهران سکونت دارند.

جدول ۶: تغییرات جمعیتی روستاهای دهستان رستم‌آباد شمالی در سال‌های ۷۵-۸۵-۹۵

ردیف سال	نام روستا	جمعیت سال ۷۵	جمعیت سال ۸۵	جمعیت سال ۹۵
۱	اسکلک	۸۱۸	۸۳۹	۷۰۷
۲	بیجار پشته	۷۶	-	۰
۳	پیرسرا	۲۱	۲۳	۱۷
۴	توسستان	۳۳	-	۰
۵	توسه رود	۱۵۱	۹۷	۱۰۷
۶	جورچشمه	-	-	۰
۷	چارمان	۶۱	-	۵۶
۸	چوبتراش محله	۲۱۳	۷۹	۳۸
۹	خولک	۱۹۵	۱۰۸	۴۵
۱۰	دیزکوه	۷۵۳	۷۲۳	۵۶۷
۱۱	رشت‌رود	۸۳۸	۴۷۰	۲۳۶
۱۲	سیاه رود پشته	۲۵۳	۱۵۲	۱۷۴
۱۳	قلعه کول	۰	۰	۵۲
۱۴	کلاپیرسرا	-	-	-
۱۵	کوله کش	۱۳۵	۸۹	۱۷۴
۱۶	کلاشم	۲۳	۲	-
۱۷	کهنه وانسرا	۴۹	۱۹	۱۳
۱۸	گزرک	۲۴	-	۰
۱۹	مازیان	۶۲	۱۹	۵۵
۲۰	هرکیان	۱۷۷	۱۷۳	۲۳۳
جمع	دهستان	۳۸۸۲	۲۷۹۳	۲۴۷۸

Source: Gilan Provincial Planning Deputy (2019)

با توجه به این جدول در دوره ۷۵ تا ۸۵ روستاهای بیجار پشته و توسستان و جورچشمه و چارمان و کلاپیرسرا و گزرک تخلیه گردیده و در دوره ۸۵ تا ۹۵ روستاهای بیجار پشته، توسستان، جورچشمه، کلاشم، گزرک و هزارمرز خالی از سکنه سرشماری شده‌اند اما طبق مطالعه میدانی به عمل آمده توسط نگارنده، در سرشماری ۸۵ روستای خالی از سکنه هزار مرز در جدول درج نگردیده و روستاهای گزرک و کلاشم هم در سرشماری‌های ۸۵ و ۹۵ خالی از سکنه گزارش گردیده اما یک خانوار دامدار در هر یک از این روستاها در زمان تنظیم رساله به فعالیت دامداری اشتغال دارند.

در سرشماری سال ۱۳۹۵ روستای قلعه کول با ۲۱ خانوار و ۵۲ نفر جمعیت به روستاهای دهستان مورد مطالعه افزوده گردیده و به این ترتیب تعداد آن‌ها از ۱۹ روستا به ۲۰ تا افزایش یافته است. طبق جدول مذکور ۶ روستا

دارای سیر صعودی جمعیتی و ۸ روستا دارای سیر نزولی جمعیتی و در کل، دهستان در دوره ۲۰ ساله ۷۵ تا ۹۵ دارای سیر نزولی جمعیتی بوده است.

تجمع جمعیت در هر مکان برای زندگی تابع ساختار محیطی، ساختار اقتصادی، ساختار فرهنگی آن مکان است. لذا جوامع انسانی برای برخورداری از یک زندگی نسبتاً خوب به گزینش مکان زندگی اقدام می‌نمایند. دهستان رستم‌آباد شمالی با مساحت ۹۲ کیلومترمربع که از روی نقشه‌های سیاسی با مقیاس $\frac{1}{100,000}$ و $\frac{1}{250,000}$ شهرستان محاسبه گردیده از این امر مستثنی نیست که تراکم آن در سال ۷۵، ۴۲/۱۹ نفر در کیلومتر مربع و در سال ۸۵، ۳۰/۳۵ نفر در کیلومتر مربع و در سال ۹۵، ۲۶/۹۳ نفر در کیلومتر مربع می‌باشد.

جدول ۷: تراکم جمعیتی دهستان رستم‌آباد شمالی در سال‌های ۷۵ و ۸۵ و ۹۵

سال	۷۵	۸۵	۹۵
جمعیت	۳۸۲	۲۷۹۳	۲۴۷۸
تراکم	۴۲/۱۹	۳۰/۳۵	۲۶/۹۳

Source: Gilan Provincial Planning Deputy (2019)

یافته‌ها

موقعیت اقتصادی هر سرزمین، وابسته به کارکرد بخش‌های اقتصادی آن سرزمین (کشاورزی، صنعت و معدن، خدمات) است. این کارکرد در پرتو ترکیب بهینه قدرت تولیدی سرزمین شکل می‌گیرد. امکان آن وجود دارد که هر سرزمینی، در زمینه‌ای خاص، از قدرت تولیدی مناسب و پرتوان برخوردار باشد. لذا توجه به توان تولیدی و کارآ کردن آن، زمینه‌های مناسبی را برای بهره‌وری‌های اقتصادی به وجود می‌آورد.

نگرشی در کارکرد بخش‌های اقتصادی کشور، حاکی از موقعیت مناسب بخش کشاورزی در اقتصادی ایران است. زیرا کشاورزی توانسته است از نظر اشتغال‌زایی، تأمین درآمد و سهم آن در تولید ناخالص ملی، تأمین نیازهای مصرفی جمعیت و همچنین تأمین ارز، موقعیت مطلوب‌تری را نسبت به سایر بخش‌های اقتصادی کسب نماید (Matiee Langroudi, 1999: 106).

کشاورزی:

- در تمام روستاها فعالیت دامداری رواج دارد که همه خانواده‌های دامدار مازاد تولید را می‌فروشند. دامداران صاحب دام ریز از فروش تولیدات دامی امرار معاش می‌کنند و فاقد شغل دیگر هستند.
- پرورش طیور برای رفع نیازهای معیشتی در تمام روستاها رواج دارد.
- در روستاهای پیرسرا، رشته رود، اسکولک، دیزکوه، ۵ خانوار دارای ۲۳۰ کندوی زنبور عسل هستند که مازاد تولید سالانه را می‌فروشند.

قسمت اعظم زمین‌های زراعی به کشت برنج در جلگه سفیدرود و دره‌ها و دامنه‌ها اختصاص یافته و بعد از دامداری در درجه دوم اهمیت قرار دارد. میزان سطح کشت برنج که از طریق مشاهده و مصاحبه توسط نگارنده محاسبه گردیده ۱۳۱ هکتار است که برنج استحصالی از هر هکتار مزارع دره‌ها و دامنه‌ها به دلیل تفاوت شرایط زراعی ۸۰ درصد برنج استحصالی از حاشیه سفیدرود است.

عده‌ای از زارعین بخصوص دامداران زارع، از مزارع برای کشت دوم جو، شبدر به منظور تأمین قسمتی از خوراک و علوفه دام استفاده می‌کنند که در بازدهی مزارع نیز تأثیر دارد. در این صورت سطح زیر کشت از ۱۱۴ هکتار به ۱۱۸ هکتار می‌رسد.

باغات دهستان:

سطح باغات دهستان رستم‌آباد شمالی ۵۳/۱ هکتار است که تحت پوشش درختان کهن‌سال گردو، آلوچه، سایر میوه‌ها می‌باشد، به دلیل نامناسب بودن شرایط جوی و هجوم حیوانات وحشی، درختان میوه از بازدهی مورد انتظار برخوردار نمی‌باشند فقط در حد رفع نیازهای معیشتی از آن‌ها استفاده می‌شود. در این میان فقط درختان گردو در صورت مساعد بودن شرایط جوی بعضی از سال‌ها بازدهی خوبی دارد که صاحبان باغ‌ها مازاد تولید را به فروش می‌رسانند. در سال‌های اخیر خانوارهایی اقدام به کشت درختان مرکبات کرده‌اند که در صورت مساعد بودن شرایط جوی برخی از سال‌ها دارای بازدهی خوبی است

ضمناً در قسمتی از برخی باغات درختان صنوبر نیز به چشم می‌خورد که بیشتر برای فروش استفاده می‌شود. کشت انواع حبوبات، سبزیجات، خیار، گوجه‌فرنگی، بادمجان، پیاز، سیر، سیب‌زمینی برای رفع نیازهای معیشتی در دهستان رواج دارد.

دامداری:

دهستان رستم‌آباد شمالی به دلیل برخورداری از ویژگی‌های خاص طبیعی دارای بستر مناسب برای دامداری بوده و هست، در گذشته نه چندان دور اکثریت ساکنین آن از راه دامداری امرار معاش می‌کرده‌اند، که این روند تا حالا ادامه یافته اما به دلیل تغییرات به وجود آمده در فرهنگ زندگی ساکنان خانوارهای محدوده مطالعاتی و تغییر نسل و محدودیت‌های ایجاد شده توسط دولت‌ها، از تعداد خانوارهای دامدار و تعداد دام کاسته شده اما همچنان دامداری در محدوده مورد مطالعه ادامه دارد.

طبق آمار واکسیناسیون اداره دامپزشکی شهرستان رودبار و مطالعات میدانی به عمل آمده از کل ۸۳۶ خانوار ساکن این محدوده، ۲۱۰ خانوار برابر ۲۴/۰۴ درصد خانوارها تعداد ۵۸۸۴ رأس دام ریز و درشت را نگهداری می‌کنند که برخی از این خانوارها فقط از راه دامداری امرار معاش می‌نمایند. از کل دام‌ها ۲۰۷۴ رأس دام بزرگ و ۳۸۱۰ رأس دام کوچک می‌باشند.

پرورش طیور:

پرورش طیور خانگی به تبعیت از فعالیت‌های کشاورزی در کل روستاهای دهستان برای رفع نیازهای معیشتی رواج دارد، برخی از خانواده‌ها که از موقعیت مکانی مناسب‌تر برخوردار هستند با تولید بیشتر در سال مازاد مصرف را می‌فروشند. انواع طیور که روستائیان به پرورش آن‌ها مبادرت می‌کنند، مرغ، اردک، غاز، بوقلمون می‌باشد.

صنعت:

در دهستان رستم‌آباد شمالی یک واحد کارخانه تولید شن و ماسه، یک واحد کارخانه برنج‌کوبی مستقر هستند که

کارخانه برنج‌کوبی ۶ ماه از سال فعال است ولی کارخانه تولید شن و ماسه در تمام سال فعالیت دارد که این کارخانه اسکلك به دليل نزديكي به مکان‌های مسکونی، آموزشی موجب آلودگی زیست‌محیطی گردیده. یک واحد تولید آب‌معدنی در هرکیان فعالیت دارد، واحدهای تولیدی مذکور برای ۳۲ نفر مستقیماً اشتغال ایجاد کرده‌اند.

خدمات:

با توجه به قدمت تاریخی روستای اسکلك که نسبت به همه روستاهای دهستان مرکزیت داشته و دارد بانضمام روستاهای دیزکوه و سیاه‌رود که در کنار جاده رشت- تهران قرار دارند ارائه خدمات سرراهی به مسافران یکی از عمده‌ترین فعالیت ساکنان این روستاها می‌باشد. که مراکز خدماتی به صورت قهوه‌خانه، رستوران، فروش انواع تولیدات دهستان، وجود فروشگاه‌های مایحتاج اولیه و ضروری، در فعالیت هستند. علاوه بر خدمات فوق، وجود واحدهای آموزشی، بهداشتی، مخابراتی، پست و پست بانک، یک مرکز تعویض روغن و سرویس اتومبیل، از مراکز عمده مراجعات خدمات مسافران و افراد غیر بومی است که بر اقتصاد محدوده مورد مطالعه تأثیر خوبی گذاشته است.

بررسی ویژگی‌های کالبدی، فضایی

در تشکیل هسته اولیه همه روستاهای دهستان رستم‌آباد شمالی که از افراد مسن پرسیده‌ام و آنچه خودم قبل از ملی شدن جنگل‌ها دیده و شنیده‌ام و در نتیجه تحقیق چند ساله به آن رسیده‌ام، مهم‌ترین عامل، دامداری در کل دهستان می‌باشد و بوده‌اند دامدارانی برای نگهداری حدود ۱۵۰ رأس گاو و ۲۰۰ رأس گوسفند و بز دارای دو خانواده نوکر بوده‌اند که در نگهداری دام‌های خود از تعلیف جنگل استفاده می‌کردند و تولیدات لبنی و دامی را در بازارهای رشت- رستم‌آباد- رودبار به فروش می‌رسانده‌اند. عامل دوم شکل‌گیری دهستان، استفاده از چوب جنگل این منطقه برای تهیه زغال و انواع الوار و تراورس و پارو- دسته بیل و کلنگ و داس و تبر و فروش این فراورده‌های چوبی در بازارهای رشت، رستم‌آباد، رودبار و عمدتاً در بازار قزوین، زنجان، تهران بوده است.

بافت همه روستاهای دهستان رستم‌آباد شمالی به دلیل اینکه هسته اولیه شکل‌گیری روستاها برای استفاده دامداری بوده است، پراکنده می‌باشد. به‌جز روستاهای اسکلك و هرکیان. این دو روستا نیز ترکیبی از پراکندگی و مجتمع می‌باشد. زیرا در اسکلك خانواده‌های که تاکنون دامداری می‌کنند در همان مکان‌های قدیمی سکونت دارند منتها فرزندان آن‌ها که در بخش خدمات مشغول شده‌اند برای نزدیک شدن به مراکز خدماتی و برخورداری نسبی از یک زندگی نسبتاً شهری به یک مکان مسطح در نقطه‌ای به فاصله حدود یک‌صدمتر از جاده رشت، تهران به صورت مجتمع اسکان یافته‌اند، که علاوه بر افراد مذکور دامداران مشمول طرح ساماندهی و عده قلیلی که خانه‌های آنان در زلزله ۶۹ آسیب‌دیده بودند و مهاجرینی که از روستاهای اطراف اسکلك و یا کسانی که به دلیل برخورداری از آب و هوای خوب و چشم‌انداز کم نظیر اسکلك از تهران به این نقطه مهاجرت کرده و سکونت انتخاب کرده‌اند. اما روستای هرکیان جدید، به دلیل رانش زمین بر اثر زلزله ۶۹ در نتیجه تخلیه از مکان پراکنده قدیمی به‌صورت مجتمع شکل گرفته است. بقیه روستاهای دهستان مورد مطالعه دارای بافت پراکنده می‌باشند، در روستاهای کلاشم و

گزرک هرکدام یک دامدار سکونت دارد که دامدار کلاشمی از قبول طرح ساماندهی و خروج دام از جنگل خودداری می‌کند که این عملکرد یک دامدار گویای سودآوری این بخش برای یک خانواده دامدار است. و تائیدی بر فرضیه‌ها می‌باشد.

نتیجه‌گیری و دستاورد علمی پژوهشی

توسعه مؤلفه‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی با تأکید بر محیط‌زیست را دربر می‌گیرد که در این راستا یکی از محورهای اساسی، اقتصاد معیشتی (دامداری) می‌باشد. بررسی و تحلیل وضع موجود نشان می‌دهد که علیرغم قابلیت‌های زیادی که در برنامه‌ریزی توسعه اقتصاد معیشتی (دامداری) داریم از این قابلیت‌ها به نحو بهینه استفاده نشده است و فضاهای موجود نشانگر عدم توسعه‌یافتگی محدود مورد مطالعه است. عدم توسعه‌یافتگی محدود مورد مطالعه سبب گردیده تا اشتغال، بالأخص اشتغال مولد به حداقل برسد، بیکاران از درآمد مکفی محروم باشند، از مزایای تأمین اجتماعی برخوردار نباشند، به آینده مطمئن و درخور شأن انسانی ناامید گردند، از اجتماع محلی دوری کنند، نسبت به امور مربوط به خود در این مورد از مشارکت‌های مورد نیاز در تصمیم‌گیری‌های محل زندگی، گریزان باشند، احساس عزت و سرافرازی در افراد بیکار به فراموشی سپرده شود، آزادی، مردم‌سالاری، توانمندی، احساس مسئولیت آگاهانه در جامعه بیکاران رخت بر بندد، به تبع موارد مذکور ناهنجاری‌ها و بزهکاری‌ها و بد اخلاقی‌ها در این جامعه کوچک نمایان شود در نتیجه آن افزایش تعداد معتادان، حتی پائین آمدن سن اعتیاد، عدم رغبت جوانان به ازدواج به موقع و در نتیجه بالا رفتن سن ازدواج، افزایش پرونده‌های قضایی، تحمیل هزینه‌های ناخواسته به خانواده‌های اجتماع محلی، افزایش مهاجرت، کاهش جمعیت روستایی، کاهش تولیدات مربوطه، کاهش تولیدکنندگان، افزایش مصرف‌کنندگان، افزایش حاشیه‌نشینی شهری و به تبع آن ایجاد مشکلات شهری نسبت به درصد مهاجرین.

محدوده مورد مطالعه در شمال شهرستان رودبار در بخش مرکزی آن و در ناحیه کوهپایه‌ای رشته‌کوه تالش دارای پوشش جنگلی درختان پهن‌برگ و گیاهان مورد تعلیف دام و چشمه‌های آب که از مخروط افکنه‌های آن خارج می‌شود با هوای نزدیک به بسیار مرطوب قرار دارد و مساحت آن ۹۲ کیلومتر مربع است. نقد فرا توسعه یادآور این نکته است که مفهوم «توسعه» مفهومی بحث‌انگیز است و دارای خطر ترویج تجربه کشورهای نسبتاً ثروتمند و منتهی شدن به تأکید صرف بر شاخص‌های خام اقتصادی. آمارتیا سن اقتصاددان برنده جایزه نوبل معتقد است نظریه‌های توسعه هم باید به نابرابر جهانی اذعان کنند و هم به این موضوع که «توسعه» در نهایت موضوع آزادی انسان است. در این صورت عاملیت انسان باید محور این فرایند باشد.

تکیه بر «توسعه به مثابه آزادی» نه به معنای نادیده گرفتن موانع واقعی بر سر راه برابری جهانی بیشتر است و نه غفلت از موضوع غالب سرانه در آمد ناخالص ملی و تولید ناخالص داخلی یا سایر معیارهای اقتصادی قابل مقایسه. اما تکیه بر گسترش آزادی فردی ایجاب می‌کند دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی سیاست‌های عمومی‌شان را از دید

آزادی بازرگاری کنند. بی‌شک مهم‌ترین وظیفه در دامداری سنتی بر عهده چوپان است و بدون چوپان دامداری سنتی امکان ندارد.

- چوپان به ازاء هر رأس دام که در اختیار می‌گرفت سالانه مبلغی به صاحب دام پرداخته و در عوض تمام محصولات دامی را به نفع خود برداشت می‌کرد. یعنی دریافت مزد به صورت جنسی.

- شبان معمولاً برای یک سال تمام و در ازای پرداخت مزدی کلی و سالیانه برای مجموع گله به استخدام در می‌آید این دستمزد می‌تواند تماماً به پول پرداخت شود:

- ۱۲۰۰ تا ۲۰۰۰ تومان در سال، در ماسوله.

- ۱۵۰۰ تومان در رحمت‌آباد که در آن خرده‌مالکان دام‌های خود را در گله‌ای واحد گرد می‌آورند و به تناسب تعداد دام‌های خود، در پرداخت دستمزد شبان مشارکت می‌جویند.

- ۲۰۰۰ تومان در انبوه که در آن استخدام چوپان از طریق یک مالک بزرگ دام صورت می‌گیرد، مالک بزرگ، دام‌های خرده‌مالکان را به گله خود می‌افزاید و در ازای هر رأس دام، ۶ تومان دریافت می‌دارد.

- در تالش جنوبی، سالیانه یک من ۷/۵ کیلوگرمی پشم و در امامزاده ابراهیم، ۱۲۰۰ تا ۲۰۰۰ تومان دستمزد به چوپان پرداخت می‌شود و در سیاه مزگی علاوه بر دستمزد یاد شده یک من و نیم پشم نیز نصیب چوپان می‌شود.

- در دیلمان سالیانه یک بره، دستمزد ۱۲۰۰ تومان یا ۱۸۰۰ تومانی چوپان را تکمیل می‌کند. در رحیم‌آباد املش ۱۲۰۰ تا ۲۰۰۰ تومان و در قاسم‌آباد ۱۵۰۰ تومان دستمزد به چوپان پرداخت می‌شود.

- سرانجام آنکه یک مزد به جنس می‌تواند با این دستمزد مختلط همزیستی یابد.

- ۷ یا ۸ من ۸ کیلویی روغن به‌اضافه یک بره در سال، در املش و رحیم‌آباد.

- این شکل دستمزد امروز نیز بصورت رسم مسلط پرداخت حق‌الزحمه چوپانی باقی مانده است.

- سرانجام اینکه در ناوه نیز دستمزد به جنس و این بار به رأس دام محاسبه می‌شود نه برای تمامی گله، کودکانی که در نگاهداری دام‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند، برای نگهداری از هر رأس دام در سال ۴ کیلو گندم و ۴ کیلو جو دریافت می‌کنند.

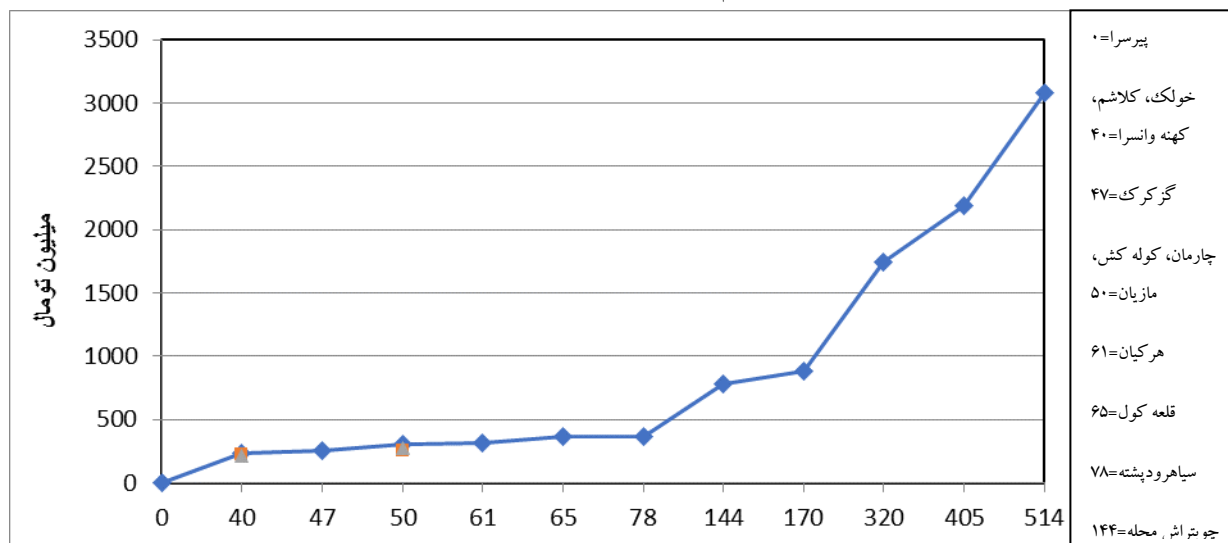
- در کلشیم اقامت زمستانی دام‌ها در آغل‌ها و طویله‌های مشترک، دست‌کم فعالیت بخشی از چوپان‌ها را دستخوش وقفه می‌کند. در این صورت هر یک از چوپانان ماهیانه ۱۵۰ تومان و یک دهم از شیر سالیانه و یک روز تولید فرآورده‌های شیری را به‌عنوان دستمزد دریافت می‌دارند، پرداخت سالیانه یک روز شیر به چوپان که اصطلاحاً موشتالا شیر خوانده می‌شود تنها در میان خرده‌مالکان معمول است.

- در توکام زرد رود لاهیجان چوپانان برای هر رأس دام ۳ تومان مزد در طی یک فصل که چهار ماه تا چهار ماه و نیم به درازا می‌انجامد دریافت می‌کنند.

- در روستاهای مجاور آسیا برک و تنگ رود مزد چوپان برابر با ۵ تومان برای هر رأس برای فصل سرد است.

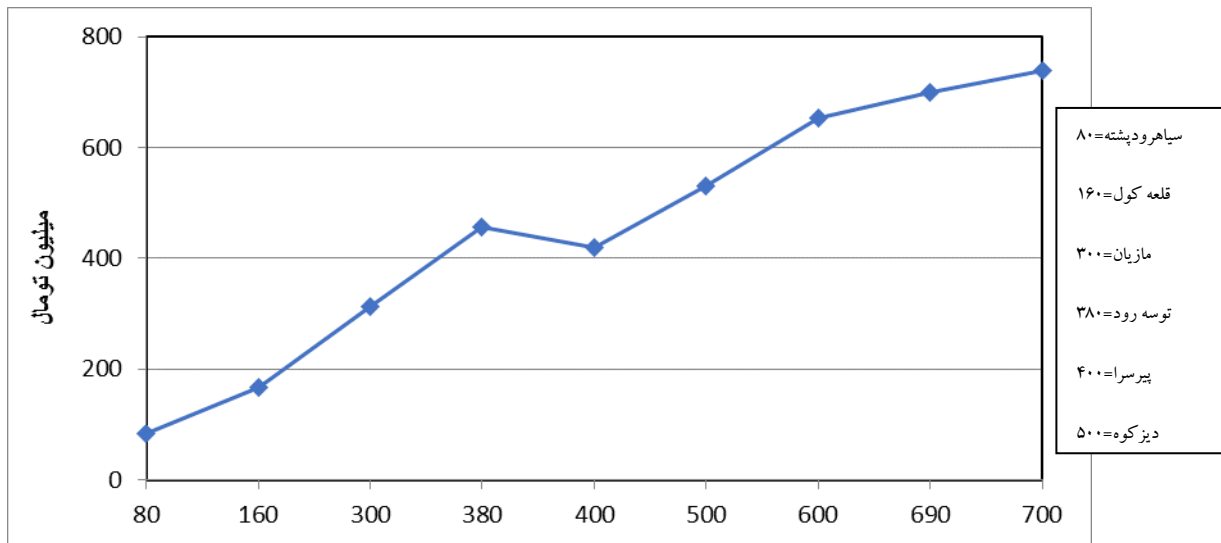
- چوپانی که در سال ۱۵۰۰ تومان مزد دریافت می‌دارد، مسئولیت یک گله ۲۰۰ تا ۲۵۰ رأسی را بر عهده می‌گیرد. یک دامدار برای نگهداری ۴۷ رأس دام کوچک علاوه بر تأمین مسکن و خوراک فردی چوپان، ماهانه یک میلیون تومان مزد و مرخصی دو روز ماهانه، برای دوره هفت ماهه ۱۵ شهریور ۱۳۹۷ تا ۱۵ فروردین ۱۳۹۸ پرداخت کرده است. دامدار دیگر برای نگهداری ۶۰۰ رأس دام کوچک در سال ۱۳۹۸، ۴ نفر غیر از خودش با حقوق ماهانه ۳/۵ تا ۴ میلیون تومان و تأمین کلیه هزینه‌های خوراک روزانه و مرخصی ۵ روزه ماهانه چوپان استخدام کرده است. از ابتدای فروردین تا ابتدای شهریور یک نفر چوپان اختصاصی بره‌های نوزاد نیز به چهار نفر اضافه می‌شود.

- در میان‌بند و بیلاق، چند دامدار، دام‌های خود را به‌منظور بهره‌وری بیشتر تولیدات لبنی باهم ادغام می‌کنند که در این صورت تعداد کل دام‌ها به حدود ۱۰۰۰ رأس می‌رسد، به این مجموعه دام‌های کوچک رمه یا گله می‌گویند. شیر روزانه به نسبت تعداد دام‌های کوچک شیری گله بین صاحبان دام‌ها تقسیم می‌شود که به این دوره سهم بری (واره) می‌گویند. برای نگهداری گله، هفت نفر چوپان مورد نیاز است. دامدارانی که دام بزرگ دارند تا ۵۰ رأس را خود با کمک افراد خانواده پرورش می‌دهند اما برای بیش از ۵۰ رأس، به نسبت تعداد افزایش دام بزرگ، کارگر اضافی تحت عنوان گاوگالش (Gave Galesh) استخدام می‌کنند.

نمودار ۱: ارتباط تعداد دام بزرگ با ارزش اقتصادی آن‌ها (Source: Research Findings, 2019)

نمودار نشان دهنده افزایش ارزش اقتصادی دام‌ها به تبع افزایش تعداد دام‌ها است که بیانگر همبستگی مثبت (مفهوم پس‌خورندگی مثبت) است. که در نتیجه افزایش ارزش اقتصادی دام‌های بزرگ، سطح درآمد خانوار نیز افزایش می‌یابد.

نمودار ۲: رابطه تعداد دام کوچک با ارزش کل اقتصادی آن‌ها (Source: Research Findings, 2019)

با تغییرات تعداد دام ارزش کل اقتصادی آن و به تبع آن درآمد خانوار دامدار در دوره مالی تغییر می‌یابد که همبستگی مثبت یا همان پس‌خورندگی مثبت در سیستم‌های باز جغرافیای کاربردی است. داده‌های آماری به وسیله نرم افزار spss تجزیه و تحلیل گردید که در نتیجه آن ضریب همبستگی (R) بین دو متغیر اشتغال‌زایی ناشی از فعالیت‌های دامداری و ابعاد مختلف توسعه روستایی ۰/۸۱ و ضریب تعیین‌کنندگی (R^2) ۰/۶۷ به دست آمدند یعنی ۶۷ درصد از تغییرات ابعاد مختلف توسعه روستایی تابع متغیر مستقل اشتغال‌زایی ناشی از فعالیت‌های دامداری است و ۳۳ درصد عوامل دیگر (متغیرهای غیرقابل کنترل) دخیل هستند از آنجایی که p. value برابر ۰/۰۰ شده است بنابراین فرضیه مورد پژوهش معنادار است.

داده‌های آماری به وسیله نرم‌افزار spss تجزیه و تحلیل گردید که در نتیجه آن ضریب همبستگی (R) بین دو متغیر جایگاه اقتصاد معیشتی مبتنی بر فعالیت‌های دامداری و توجیه‌پذیر بودن در توسعه روستایی ۰/۸۰ و ضریب تعیین‌کنندگی (R^2) ۰/۶۴ به دست آمدند یعنی ۶۴ درصد از تغییرات توسعه روستایی مبتنی بر توجیه‌پذیر بودن جایگاه اقتصاد معیشتی در آن است و ۳۶ درصد عوامل دیگر (متغیرهای غیرقابل کنترل) دخیل هستند از آنجایی که p. value برابر ۰/۰۰ شده است بنابراین فرضیه مورد پژوهش معنادار است.

در منطقه مطالعه شده در این پژوهش، خانوارهایی که بر اساس شرایط آب و هوایی، محصولات را کشت و استفاده می‌کنند، به این دسته از محصولات دسترسی فیزیکی بیشتر و آسان‌تری دارند و بالعکس؛ در مناطقی که تولیدات کشاورزی محدود است، میزان دسترسی فیزیکی به برخی محصولات کمتر است که این مسئله در بلندمدت ناامنی غذایی را برای ساکنان به دنبال خواهد داشت. این امر می‌تواند در استفاده یا عدم استفاده از مواد خوراکی خانوارهای روستایی و به دنبال آن دستیابی به امنیت غذایی تأثیر بسزایی داشته باشد؛ زیرا نبود شناخت از مواد خوراکی و چگونگی مصرف آن‌ها از موانع مهم تغذیه سالم به شمار می‌آید. از طرف دیگر، این امر زمینه‌ساز سو تغذیه از دریافت نکردن کالری و مواد مغذی مورد نیاز بدن خانوارهای روستایی می‌شود.

در این تحقیق دریافتیم نگرش شناختی افراد در دو منطقه آب و هوایی سرد و معتدل و گرم و خشک نسبت به مواد غذایی و تغذیه تفاوت دارد؛ زیرا وقتی در یک منطقه محصولات متنوعی کشت شود، افراد آن منطقه شناخت بیشتری نسبت به این محصولات پیدا می‌کنند و قیمت محصول نسبت به مناطقی که به لحاظ آب و هوایی امکان کشت این محصولات را ندارند، کمتر است و همین امر می‌تواند در استفاده یا عدم استفاده از بسیاری از مواد خوراکی در خانوارهای روستایی تأثیر بسزایی داشته باشد. بر اساس داده‌های مرکز آمار، منطقه سرد و معتدل از نظر کشاورزی بیشترین سطح تولید را نسبت به دو منطقه آب و هوایی گرم و خشک و معتدل دارد. در چنین وضعیتی به دلیل نبود شناخت کافی از مواد خوراکی و نقش آن‌ها در سلامت، میزان استفاده از مواد مغذی و به تبع آن کالری موردنیاز بدن پایین می‌آید و این امر موجب تصمیم‌گیری خانوارها برای استفاده یا عدم استفاده از اقسام مواد خوراکی می‌شود، لذا در خانوارهای روستایی پیامدهایی از قبیل ناامنی غذایی و سوءتغذیه به وجود می‌آید. یافته‌های این تحقیق بیانگر آن است نگرش رفتاری خانوارهای مطالعه شده نسبت به مواد غذایی در راستای رسیدن به امنیت غذایی، در منطقه سرد و معتدل با دو منطقه گرم و خشک و معتدل تفاوت دارد. غروی نخجوانی (۲۰۰۶)، اسمیت و همکاران (۱۹۹۹) و یلدیریم و سیلان (۲۰۰۸) نیز به چنین نتایجی دست یافته‌اند.

در چنین وضعیتی فرهنگ تغذیه خانوارهای روستایی در مناطق مختلف بر اساس شرایط آب و هوایی منطقه و شناخت آن‌ها از مواد غذایی و تصمیم‌گیری برای استفاده یا عدم استفاده از انواع مواد غذایی تأثیر می‌پذیرد. فرهنگ تغذیه هر منطقه با شرایط حاکم بر آن منطقه وابستگی تام دارد و مواد غذایی موجود و در دسترس، در صورتی توسط عموم مصرف می‌شوند که با فرهنگ غذایی حاکم بر آن منطقه مغایرت نداشته باشد. در این تحقیق دریافتیم که فرهنگ تغذیه خانوارهای روستایی دو منطقه سرد و معتدل و گرم و خشک با هم تفاوت دارد و در منطقه سرد و معتدل، بیش از منطقه گرم و خشک است. این نکته بیانگر آن است که برای تحقق امنیت غذایی، فرهنگ و سواد تغذیه‌ای و باورهای افراد نسبت به تغذیه و مواد غذایی در راستای استفاده صحیح و کافی از مواد غذایی پایین است. این امر حاکی از آن است که خانوارها از مواد غذایی مفید موجود در خانه نیز استفاده بهینه نمی‌کنند. بنابراین می‌توان دریافت که دسترسی اقتصادی به منابع غذایی، لزوماً استفاده بهینه از منابع در دسترس خانوار را تأمین نمی‌کند بلکه عامل اصلی فرهنگ تغذیه است. نتایج این مطالعه بیانگر متفاوت بودن وضعیت امنیت غذایی خانوارهای روستایی مناطق مختلف آب و هوایی است؛ به طوری که خانوارهای منطقه سرد و معتدل امنیت غذایی بیشتری دارند؛ پس از آن به ترتیب خانوارهای مناطق معتدل و گرم و خشک امنیت غذایی دارند.

References

- Asayesh, Hossein and Alireza Estalaji (2015), Principles and Methods of Regional Planning, Tehran - Knowledge View
- Asayesh, Hossein and Nozar Ghanbari (2006), Introduction to Rural Economy of Iran, Islamic Azad University of Kermanshah - Bostan Arch
- Asayesh, Hossein and Seyed Rahim Moshiri (2005), Methodology and Technical Research Techniques in the Humanities with Emphasis on Geography, Tehran-Qom
- Asayesh, Hossein (2003), Rural Planning in Iran, Payame Noor University
- Asayesh, Hossein and Nasrollah Fallah Tabar (2013), Rural Cognition, Geographical Organization of the Armed Forces

- Aghajani, Abdolkarim (1999), History of Talesh in the History of Iran, Anna
Statistics, Tiasen, Nouri Naeini (2015), Development means freedom, Tehran - Ney Publishing
Statistics, Timur (2003), the need for change in the economic function of rural areas, PhD thesis,
University of Tehran, Supervisor, Seyed Rahim Moshiri, Consulting Professors, Parviz Kordavani
and Massoud Mahdavi.
- Giddens, Anthony and Philippe Saten (2016), Comprehensive Studies (Vol. 1), Naibi, Tehran - Ney
Publishing
- Giddens, Anthony and Philippe Saten (2016), Comprehensive Science (Vol. 2), Naibi, Tehran - Ney
Publishing
- Istalaji, Alireza and Mohammad Majid Vali Shariat Panahi (2013), Human Geography of Iran, Tehran
Geographical Organization of the Armed Forces
- Irvani, Mohammad Reza and Javad Turkan (2005), Assessing the Attitudes of Nomadic Families in
the Field of Accommodation and Existing Problems: A Case Study of Jargaviyeh Arab Nomads,
Rural Quarterly and Development, No. 8, No. 1.
- Bagheri, Ali (2006), The role of animal husbandry in rural development with emphasis on the optimal
implementation of milk collection centers in Rudbaneh village of Lahijan, Master's degree in
Islamic Azad University of Rasht, Supervisor Dr. Nasrollah Molaei Hashjin, Consultant Dr. Alireza
Dost Doost.
- Ali Akbar Zarei, Abdullah Bagheri (2010), Land Sustainability Management, World Bank
- Papli Yazdi, Mohammad Hossein and Mohammad Amir Ebrahimi (2008), Rural Development
Theories, Tehran - Samat
- Papli Yazdi, Mohammad Hossein (1990), A View on Rangeland Management and Ownership,
Geographical Research Quarterly No. 3, 5th year.
- Dizgani's sustainability, Hossein (undated), comprehensive study of the economic situation of milk
production in Fars province.
- Persa, Rolan (1992), Statistical Population, Mohammad Seyed Mirzaei, Astan Quds Razavi Printing
and Publishing Institute
- Pourfikouhi, Marcel and Ali Bazan (2004), Livestock and Shepherding Life in Gilan, Sirous Sahami,
Islamic Azad University of Rasht.
- Pourtaheri et al. (2015), Explaining the Factors Affecting the Promotion of Social Welfare in Rural
Areas, Quarterly Journal of Human Geography Research, No. 4, Year 47.
- Jomehpour, Mahmoud (2008), An Introduction to Rural Development Planning Perspectives and
Methods, Tehran-Samat
- Hafeznia, Mohammad Reza, 2007, An Introduction to Research Methods in the Humanities, Tehran-
Samat
- Hosseini Abri, Seyed Hassan, 2004, An Introduction to Rural Geography of Iran, University of Isfahan
- Rokanuddin Eftekhari, Abdolreza, 2014, Theoretical Foundations of Physical Planning in Rural Areas,
Tehran - Remember the Housing of the Islamic Revolution of Iran
- Rahimi Soura, Samad, 1997, An Analysis of the Basic Straits and Future Perspectives of Milk
Collection Centers in Rural Areas in 5 Provinces.
- Rahimi Soura, Nouri Naeini, Samad, Mohammad Saeed, 1994, Resource allocation and economics of
scale in milk production in Iran in Urmia city.
- Rezvani, Mohammad Reza, 2008, Introduction to Rural Development Planning in Iran, Tehran-Qoms
- Rezvani, Assessing the Development of Housing Sector at Regional Levels Using Factor Analytical
Model, Quarterly Journal of Human Geographical Research No. 3, Fourteenth of Fall 2015
- Roosbehani, Mahmoud, 1992, Fundamentals of Rural Development, Shahid Beheshti University.
- Roosbehani, Mahmoud, 2008, Fundamentals of Economic Development, Taban Publications
- Zanjani, Habib A., 2003, Village, Population, Development, Village and Development Quarterly,
Ninth Volume, No. 33.

- Sahami, Cyrus, 1965, Rural Economy and Peasant Life in Gilan, French University Press
- Shariyeh, Jean Bernard, 1988, Cities and Villages, Cyrus Joint Stock Company, Nika-Mashhad
- Sharafi, Lida, A Study of Factors Affecting Farmers' Adaptability to Climate Change, Quarterly Journal of Rural Research, Faculty of Geography, University of Tehran, No. 3, Fall 6, 2015.
- Shokooi, Hossein, 2004, New Thoughts in the Philosophy of Geography, Gitashenology, First
- Shakoei, Hossein, 2007, Applied Geography and Geographical Schools, Published
- Shakiba, Mehdi, Identifying the factors that determine multidimensional poverty in rural areas of Iran, Quarterly Journal of Rural Research, Faculty of Geography, University of Tehran, No. 4, Volume 6, Winter 2015.
- Shamsuddin Shahbaz, Location Establishment of Milk Collection and Evaluation Centers in Four Cities of Shahrekord, Borujen, Farsan and Ardal, Chaharmahal Bakhtiari Province
- Schumacher, Ernest F, 2013, Little Beautiful, Ali Ramin, Tehran - Soroush Publishing
- Talib, Mehdi, 1997, Rural Management in Iran, University of Tehran
- Ghorbani, Mehdi, Analysis and evaluation of social capital of micro-development networks for sustainable local development (Case study: RFLDL International Project of Sarayan County), Quarterly Journal of Rural Research, Faculty of Geography, University of Tehran, No. 3, Fourth Fall 2016.
- Qarabaghian, Morteza, 2008, Growth and Development Economy, Ney Publishing, Volume One
- Gharib, Mehdi, 2009, Geographical Analysis of the Socio-Economic Structure of Semi-Immigrants in Shaft County, Master's Thesis, Islamic Azad University of Rasht, Supervisor Dr. Shahab Nobakht, Consulting Professor Dr. Shahram Amir selected.
- Kordvani, Parviz, 1999, Soil Geography, University of Tehran Press
- Kordvani, Parviz, 2002, Water Resources and Issues in Iran, University of Tehran Press
- Kordordost, Alireza, 2008, Geographical Schools, Rasht-Bazargan
- Koopahi, Majid, 1994, Principles of Agricultural Economics, University of Tehran Press, Fifth Edition.
- Kiand, Aziz, 1990, Change instead of migration, change instead of settlement, Nomadic Affairs Organization.
- Ganji, Mohammad Hassan, 1988, Geography in Iran from Dar al-Fonun to the Islamic Revolution, Astan Quds Publications, Mashhad
- Lehasaizadeh, Abdolali, 1993, Agricultural Sociology, Tehran Information Intelligence
- Lynch, Kent, 1999, Rural and Rural Relations in the Developing World, Nasrullah Fallah Tabar, Geographical Organization of the Armed Forces
- Motusali, Investigating the Relationship between Entrepreneurship, Business Environment and Economic Development in the Member States of the World Entrepreneurship Watch (GEM), Quarterly Journal of Human Geographical Research No. 84, Fifty-Fifth Summer, 2013
- Moradi Nejad, Homayoun, Identification and ranking of factors affecting the creation of rural business clusters in Charam city, Quarterly Journal of Rural Research, Faculty of Geography, University of Tehran, No. 3, Fall Seven, 2016.
- Motiee Langroudi, Hassan, 2007, Rural Planning with Emphasis on Iran, Mashhad University Jihad
- Matie Langroudi, Seyed Hassan, 1999, Iranian Economic Geography, Mashhad University Jihad
- Molaei Hashjin, Nasrollah, 1995, Research on the Population Structure of the Earthquake-Stricken Region of Rudbar, Gilan, Ershad Publishing Geographical Institute
- Molaei Hashjin, Nasrollah, 1999, A Study of the Traditional Livestock Performance System in the Semi-Migratory Communities of West Gilan in order to assess the possibility of population consolidation and evolution of livestock livelihood method
- Molaei Hashjin, Nasrollah, 2005, Study of tribal territory and its planning among the semi-nomads of Gilan, a case study: (Asalem-Talesh.)
- Mahdavi, Massoud, 1993, Geographical study and geographical knowledge of water resources in Iranian villages, Jihad Daneshgahi Publishing Institute

- Nobakht, Mohammad Baqer, 2013, Advanced Research Method, Publisher of the Expediency Discernment Council
- Woods, Michael, 2011, Rural Geography, Mohammad Reza Rezvani, University of Tehran Press
- Ministry of Agricultural Jihad, 1998, Agricultural Development Studies, Abfarz Sefidrood, Mardab, Talesh, Animal Husbandry, Volume 12
- Ministry of Interior, Deputy of Tehran Planning.
- Country Mapping Organization - Tehran.
- Gilan Governor's Office
- Guilan Province Management and Planning Organization (2004), Guilan Province Statistics, Statistical Yearbook.
- Statistical Yearbook of Gilan Province, 2007.
- General Directorate of Agricultural Jihad of Gilan
- Gilan General Department of Natural Resources
- General Administration of Gilan Housing Foundation
- Guilan Regional Water Organization
- Guilan Meteorological Organization
- Libraries of Rasht Azad University
- Rudbar Veterinary Office
- Rudbar Agricultural Office
- Rudbar's natural resources
- Rostamabad Agricultural Services Center